

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDELINGEN

van de

KONINKLIJKE NEDERLANDSE NATUURHISTORISCHE VERENIGING

Dit nummer is uitgegeven in samenwerking met het
RIJKSINSTITUUT VOOR NATUURBEHEER

Redacteur: G. HOUTMAN, DRAAFSINGEL 36, HOORN
Administratie-adres: BUREAU K. N. N. V., - HOOGWOUD

Nr. 106

MEDEDELINGEN R.I.N. Nr.89

Februari 1975

DE NEDERLANDSE LANDROOFDIEREN
(CARNIVORA)

door

Dr. A. VAN WIJNGAARDEN

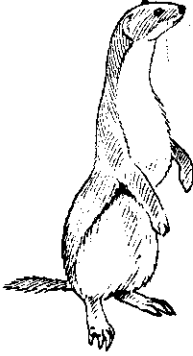
Rijksinstituut voor Natuurbeheer (R.I.N., Leersum)

Illustraties M.J.C.KOLVOORT

INHOUD:

I.	Inleiding	blz. 2
II.	Systematisch overzicht van de Nederlandse families, geslachten en soorten	blz. 4
III.	Korte beschrijving en enkele biologische bijzonderheden van de Nederlandse soorten	blz. 5
IV.	Mogelijkheden voor eigen onderzoek	blz. 25
V.	Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming	blz. 27
VI.	Summary: The Dutch carnivores	blz. 27
VII.	Literatuur (Algemeen, verspreiding, determinatie, Tijdschriften)	blz. 28

INLEIDING

Van de orde der landroofdieren (Carnivora) leefden er in Nederland oorspronkelijk niet minder dan 13 soorten. Van dit rijk vertegenwoordigde fauna-element zijn er inmiddels vier definitief uitgeroeid: wolf, bruine beer, nerts en lynx. Van de overblijvende 9 moeten er 6 als bedreigde soorten worden beschouwd: bunzing, boommarter, steenmarter, das, otter en wilde kat. Van slechts 3, nl. vos, wezel en hermelijn, kan de toekomst minder somber worden ingezien.

Daarbij komt een mogelijke concurrentie van 4 nieuwkomers of potentiële nieuwkomers, wasbeerhond, wasbeer, mink of Amerikaanse nerts en de verwilderde huiskat. Van twee soorten, de genetkat, en de veelvraat zijn resp. twee en één incidentele vangsten bekend. Het gehele „tableau de la troupe” geeft dus over het algemeen een zeer somber beeld.

Dit was onder meer de reden dat het oecologisch-geografische onderzoek aan bedreigde soorten, zoals dit indertijd door het R.I.V.O.N. werd uitgevoerd, begon met de roofdieren, omdat speciaal het voortbestaan van deze groep ernstig wordt bedreigd.

Sinds oudsher hebben er controversen bestaan tussen roofdieren en mensen. De naamgeving roofdieren duidt hier immers al op, roven is iets wederrechtelijks, met geweld van iemand anders afnemen. De term vleeseters zou beter zijn. Men beschouwde de prooidieren echter kenmerkend als „eigendom”.

Als we de plaats van roofdieren en de mens in het oecosysteem bekijken, dan zitten ze inderdaad voor een deel in dezelfde niche (nis), wat het begrijpelijk maakt dat roofdieren als concurrenten worden beschouwd. De basis van het oecologisch systeem wordt gevormd door de productie van de groene planten, de primaire productie. Hiervan leven de planteneters, die de secundaire productie leveren; ook de mens hoort hier ten dele bij. Hierboven bevindt zich de derde trap, die der predatoren of roofdieren, waartoe voor een groot deel, biologisch gezien, ook de mens behoort. De conflicten deden zich natuurlijk het sterkst gevoelen bij twee categorieën: de agrariërs en hiervan speciaal de vee- en pluimveehouders en de jagers. Nu zijn de tijden allang voorbij dat wolven de Nederlandse veestapel bedreigden, maar de rond de boerderijen scharrelende kippen vormden nog niet zo heel lang geleden in moeilijke tijden een welkome aanvulling voor het menu van diverse soorten vleeseters.

Sinds de kippen in legbatterijen zitten, hebben de roofdieren op boerderijen een overwegend positief effect als ratten- en muizenvangers.

Wat de jacht betreft, is het jammer dat er zoveel zeer uiteenlopende activiteiten onder één begrip, jagen, worden gebracht. Er bestaan jachtvelden waar men het beleid op een zo hoog mogelijke productie richt. Hiertoe worden er vaak grote hoeveelheden fazanten kunstmatig uitgebroed, opgefokt, tegen de tijd dat de „jacht” wordt geopend in een bepaald terrein uitgezet en daarna geschoten.

Er is natuurlijk niets tegen hoenderachtigen op deze wijze te executeren, het roept echter grote problemen op indien er als decor voor dit gebeuren gebruik wordt gemaakt van een natuurgebied. Het is logisch dat de in dat terrein aanwezige roofdieren het uitzetten likkebaardend gadeslaan en onmiddellijk beginnen deze plotseling ontstane concentratie van prooidieren naar een normaal niveau te reguleren.

Het is eveneens logisch dat de organisatoren van het geheel dit niet nemen en met alle middelen de roofdieren zullen proberen uit te roeien. In een dergelijk jachtveld, compleet met keurig gemaaide schietbanen en comfortabele schuilhutten, trof ik eens niet minder dan 100 kastvallen aan. Het is duidelijk dat een dergelijk „jacht”beheer nooit met het beheer van een natuurgebied kan worden gecombineerd.

Geheel anders staan de zaken met jagers, deze keer zonder aanhalingstekens, die met zorg de fauna in hun gebied als geheel beheren. Zij komen vaak in hun terrein en beschikken over een benijdenswaardige praktische kennis. Kwaliteit wordt door hen boven kwantiteit gesteld en met een redelijke oogst zijn ze tevreden.

Het is duidelijk dat bij een dergelijk beleid, dat streeft naar evenwichtige toestanden, er meestal geen bezwaren bestaan tegen een redelijke roofdierenstand en dat er begrip bestaat voor de zeer positieve rol die roofdieren in een levensgemeenschap spelen. Over het algemeen kan men stellen dat met uitzondering van excessen zoals het bovengenoemde voorbeeld, er langzamerhand meer begrip voor de roofdieren bij de jagers groeit. Van een ongenueanceerd optreden, zoals bij voorbeeld tot 1940 ten aanzien van de das en de otter, waardoor deze soorten op het randje van uitsterven werden gebracht, is nergens sprake meer. De grote problemen voor de roofdieren in de toekomst liggen veel meer in het vlak van de algemene aftakeling van ons milieu.

In de eerste plaats moet dan worden gewezen op de effecten van de intensivering van de landbouw; overal worden houtwallen en overhoekjes opgeruimd, waardoor woon- en schuilgelegenheid verdwijnen. Veldmuisplaaggebieden zijn gesaneerd, waardoor geweldige hoeveelheden prooidieren niet langer beschikbaar zijn. Hooilanden worden vroeger, vaker en machinaal gemaaid, graangewassen met combines in enkele uren van het veld gehaald, sloten machinaal geschoond, er wordt met gif- en stoorstoffen gewerkt, kikkers verdwijnen, enzovoorts.

In de tweede plaats vormt het verkeer een snel in betekenis toenemende bedreiging. Een derde bedreiging komt uit de hoek van de nog steeds toenemende recreatie. De hiervoor getroffen voorzieningen worden veelal te weinig gecompenseerd door het instellen van rustgebieden. Vooral voor de grotere soorten is dit een ernstige bedreiging. Bij de boommarter is dit bij voorbeeld duidelijk merkbaar.

Alle beschikbare kennis en tact zullen daarom nodig zijn om althans in de natuurgebieden van Nederland een roofdier-fauna in stand te houden. In de eerste plaats natuurlijk omdat ze er zijn, er gewoon bij horen en een bijzonder interessant object van studie vormen. In de tweede plaats omdat ze onmisbaar zijn in een goed functionerend oecosysteem.

In het algemeen kan men stellen dat predatoren leven van biologische overschotten. Predatie richt zich vooral op soorten die om de een of andere reden plotseling talrijk aanwezig zijn. Binnen die soorten zijn het speciaal de subadulte, nog niet gevestigde exemplaren, die weggevangen worden. Ook zieke exemplaren worden snel geëlimineerd wat voor de overblijvende populatie alleen maar gunstig kan zijn.

Tussen 1950 en 1960, tijdens de hevige myxomatose-epidemieën onder de konijnen, trof men vaak rond en zelfs in dassenburchten nog groepjes gezonde konijnen aan.

De bedoeling van deze Wetenschappelijke Mededeling is in de eerste plaats een kort overzicht te geven van de in Nederland levende roofdieren en van deze dieren enkele biologische bijzonderheden te vermelden.

Voor hen die zich voor een speciale soort interesseren of gaan interesseren, is daarnaast getracht van iedere soort een recente publicatie te noemen, waarin de soort uitgebreider wordt behandeld en waarin meestal een uitvoerige literatuurlijst is opgenomen. Hiervoor is zo mogelijk een samenvattende Nederlandse publicatie gekozen, doch indien deze ontbrak, een buitenlandse. Naar te hopen is kan deze Mededeling als wegwijzer een nuttige functie vervullen.

II. SYSTEMATISCH OVERZICHT VAN DE NEDERLANDSE FAMILIES, GESLACHTEN EN SOORTEN

† - uitgestorven	+ - nieuwkomer
o - nog aanwezig	± - potentiële nieuwkomer
→ - bedreigde soort	z - zwerver of ontsnapt exemplaar

ORDE CARNIVORA - LANDROOFDIEREN

FAMILIE CANIDAE - HONDACHTIGEN

geslacht <i>Canis</i>	Honden	
† soort <i>Canis lupus</i> L.	Wolf	(1)
geslacht <i>Vulpes</i>	Gewone vossen	
o soort <i>Vulpes vulpes</i> L.	Vos	(2)
geslacht <i>Nyctereutes</i>	Wasbeerhonden	
± soort <i>Nyctereutes procyonoides</i> (Gray)	Wasbeehond	(3)

FAMILIE URSIDAE - GROTE BEERACHTIGEN

geslacht <i>Ursus</i>	Beren	
† soort <i>Ursus arctos</i> L.	Bruine beer	(4)

FAMILIE PROCYONIDAE - KLEINE BEERACHTIGEN

geslacht <i>Procyon</i>	Wasberen	
+ soort <i>Procyon lotor</i> (L.)	Wasbeer	(5)

FAMILIE MUSTELIDAE - MARTERACHTIGEN

geslacht <i>Mustela</i>	Wezels	
o soorten <i>Mustela erminea</i> L.	Hermelijn	(6)
o <i>Mustela nivalis</i> L.	Wezel	(7)
† <i>Mustela lutreola</i> (L.)	Nerts	(8)
+ <i>Mustela vison</i> Schreb.	Mink	(9)
geslacht <i>Putorius</i>	Bunzingen	
→ soort <i>Putorius putorius</i> L.	Bunzing	(10)
geslacht <i>Martes</i>	Marters	

→ soorten <i>Martes/martes</i> L.	Boommarter	(11)
<i>Martes foina</i> (Erxl.)	Steenmarter	(12)
geslacht <i>Gulo</i>	Veelvraten	
z soort <i>Gulo gulo</i> (L.)	Veelvraat	(13)
geslacht <i>Meles</i>	Europese dassen	
→ soort <i>Meles meles</i> L.	Das	(14)
geslacht <i>Lutra</i>	Gewone otters	
→ soort <i>Lutra lutra</i> L.	Otter	(15)

FAMILIE VIVERRIDAE - CIVETKATACHTIGEN

geslacht <i>Genetta</i>	Genetkatten	
z soort <i>Genetta genetta</i> L.	Genetkat	(16)

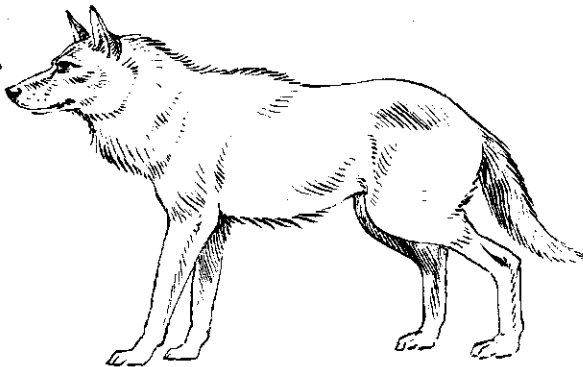
FAMILIE FELIDAE - KATACHTIGEN

geslacht <i>Felis</i>	Katten	
→ soorten <i>Felis silvestris</i> Schreb.	Wilde kat	(17)
+ <i>Felis catus</i> L.	Verwilderde huiskat	(18)
geslacht <i>Lynx</i>	Lynxen	
† soort <i>Lynx lynx</i> L.	Lynx of los	(19)

III. KORTE BESCHRIJVING EN ENKELE BIOLOGISCHE BIJZONDERHEDEN VAN DE NEDERLANDSE SOORTEN

1. CANIS LUPUS L. — WOLF

Wolven lijken bijzonder veel op een forse herdershond. Ze kwamen oorspronkelijk in een geweldig groot gebied voor, eigenlijk op het gehele noordelijk halfmond, van de rand van de woestijn tot en met de toendra. Door een onophoudelijke achtervolging is er van hun areaal niet veel meer overgebleven. In West-Europa in Spanje, Centraal Italië. Wat talrijker zijn ze in Eurode Balkan.

De wolf moet een gewone weest, vooral Hier zijn topoveldnamen in het woord zeldzaam. Tot de vorige eeuw zijn er nog vangsten bekend.

vroeger in Nederland verschijning zijn gein de zandgebieden. niemen (plaats- en samenstelling met wolf) beslist niet in het midden van

De gegevens over de vroegere verspreiding zijn nog niet systematisch bijeengebracht; in oudere literatuur moet hierover zeker nog veel zijn te vinden.

Dat woiven in staat zijn snel het oude areaal weer te bezetten bleek in de jaren na de tweede wereldoorlog. Vanuit Polen slaagden er toen enkele dieren in naar het Westen te trekken; ze werden na maanden pas rond de Lüneburgerheide geschoten.

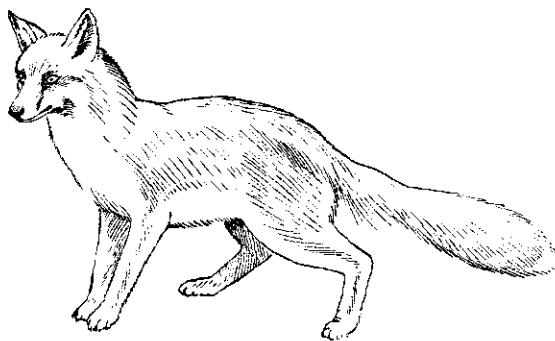
LITERATUUR

- KAZUS, J.J., 1968 - Enkele bijzonderheden over het voorkomen van de wolf in Noord-Brabant, vooral over de periode 1692-1766. *Natura* 65: 85-88.
- CREMERS, J., 1928 - Beredeneerde voorlopige lijst der in Limburg in het wild voorkomende zoogdieren. *Nat.Hist.Mnd.bl.* 17: 128-129, 156-159.
- HOEKSTRA, B., 1967 - De Zoogdieren van Twente. *Wetenschappelijke Mededeling K.N.N.V.* 68, 52 pp.

2. VULPES VULPES L. - VOS

Met het tweede lid van de familie der Hondachtigen, de vos, is het in Nederland gelukkig veel beter gegaan. Ondanks alle vervolgingen hebben ze zich uitstekend kunnen handhaven, zelfs de meer dan 10 de vossenpremeer effect kaal de populagedrukt werd.

Vossen zijn 75 prachtige 45 staart. Ze zijn hoog. De langje-bruin, de de grote punti-zijn aan de bui. In alle zandge-land komt hij een afwisselend den, akkers, bossen, houtwallen, enzovoorts. Oorspronkelijk ontbrak hij in het westen van het land, hoewel er steeds zwervende exemplaren in de poldergebieden en in de duinen werden geschoten. Het ziet er echter nu naar uit dat ze de duingebieden tussen IJmuiden en Den Haag definitief hebben „bezet”.

jaar lang uitbetaalmies hebben niet gehad dan dat lotiedichtheid wat

cm lang met een cm lange pluim-ongeveer 40 cm harige pels is oran-onderzijde vuilwit, ge oorschelpen tenzijde donkerder. bieden van Neder-voor het liefst in landschap van wei-

De belangrijkste voedselcomponent wordt door muizen gevormd, gevolgd door konijnen. Verder worden insecten, vruchten, eieren, vogels en jonge hazen wel gegeten. Krijgt hij de kans een kippenhok binnen te komen, dan zal hij zich die niet laten ontgaan.

Vossen hebben de gewoonte prooien te hamsteren en te begraven. Ze bewonen holen die ze zelf graven of ze trekken bij een das in. Vooral 's zomers gebruiken ze vaak legers in graanvel-

den, rietzomen of braamstruwelen. In april worden 4 à 5 jongen geboren, die zeer goed worden verzorgd. Dit aantal is bijzonder hoog voor een groot roofdier en is misschien de oorzaak van het in stand blijven van de populatie ondanks hevige vervolgingen.

Na de tweede wereldoorlog is de rabiës (hondsdoelheid) in Oost- en West-Duitsland snel naar het westen opgedrongen, waarbij de vos als overbrenger een grote rol speelde. De ziekte heeft inmiddels Zuid-Denemarken, Noord-Zwitserland Oost-Frankrijk en Oost-België bereikt.

Een algemeen toegepaste bestrijdingsmethode is het systematisch uitroeien van de vos door het uitgassen van de holen. Omdat in Nederland het vermoeden bestond dat er door het creëren van dit vacuum als het ware steeds vossen naar het westen werden gelokt, is na overleg met allerlei betrokken instanties besloten om in Nederland de vossen niet te vergassen, maar de stand op een redelijk niveau te reguleren. Verwacht werd dat er dan een regelmatige migratie zou ontstaan van het Nederlandse bevolkingsoverschot naar het oosten naar het Duitse lege grensgebied. Het is natuurlijk nog niet bewezen dat deze maatregel tot het gewenste effect heeft geleid, zeker is echter dat de epidemie aan de Nederlandse grens is gestopt, terwijl hij in België tot bij Brussel doordrong.

LITERATUUR

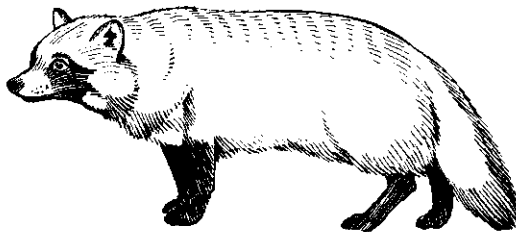
BURROWS, R., 1968 - Wild fox. Newton Abbot, 203 pp.

KOENEN, F., 1952 - Der Rotfuchs. Neue Brehm Bücherei no.29. Leipzig, 42 pp.

SMOOK, A., 1960 - Der Fuchs. München, 205 pp.

3. NYCTEREUTES PROCYONOIDES (Gray) — WASBEERHOND

Zoals de naam al aangeeft, lijken deze dieren enigszins op een kortbenig hondje. Evenals de wasbeer hebben ze een zwart masker, ze hebben echter veel kleinere afgeronde oren, typische bakkebaarden staart. De lichaamsstaartlengte 15 cm. bruin „gestroomd”. spronkelijk in het Azië: Oost-Siberië, Indië. Hij is daar een goede kwalireden is hij in de gebracht naar wese de Oekraïne tot bij vijftiger jaren werd gelmatig aangevuld.

en géén „geringde” lengte is 60 cm, De vacht is grijs-De soort leeft oostelijk deel van China tot in Achter de leverancier van teit bont. Om deze dertiger jaren overtelijk Rusland, van Leningrad. Tot in de het bestand hier re- Vanuit het stand-

punt van de wasbeerhond gezien was deze operatie een groot succes, de soort is goed ingeburgerd, economisch was het echter een mislukking. De Europese vachten bleken van zo'n slechte kwaliteit dat ze waardeloos zijn. Bovendien bleek het dier bijzonder schadelijk voor de inheemse fauna.

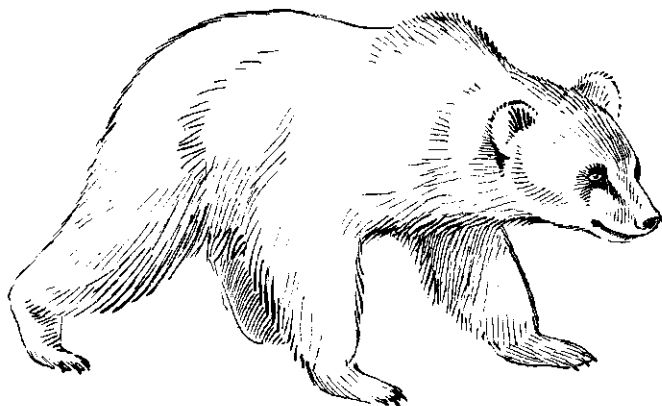
Hij leeft graag in moerassige gebieden en langs rivieren waar hij alles eet wat hij baas kan: knaagdieren, bodembroedende vogels, eieren, kikkers, grote insecten, enzovoorts. De soort breidt zijn areaal snel uit; Finland werd al gauw bezet en vanaf 1945 trekt hij Zweden binnen. Polen en Tsjechoslowakije zijn bereikt in de vijftiger jaren, de D.D.R., Hongarije en Roemenië (vogelkolonies in de Donau-delta!) in de zestiger jaren. Omdat in West-Duitsland de afgelopen jaren reeds enkele exemplaren zijn gevangen, ligt het geheel in de lijn der verwachtingen dat deze soort voor 1980 ook Nederland zal binnenkomen. Daarmede krijgen ook wij ons deel in de erfenis van een op economische en niet op ecologische beginselen gebaseerd experiment.

LITERATUUR

BAJOHR, W.A., 1968 - Neues Wild in Europa. Der Marderhund. Kosmos 64: 271-272.

4. URSUS ARCTOS L. – BRUINE BEER

Van dit grote roofdier is een nadere beschrijving overbodig. Momenteel leven ze in West-Europa nog in Skandinavië, de Pyreneeën, Noordoost-Spanje, in Noord- en Midden-Italië en in Joegoslavië.

Vroeger moeten ze ook in ons land zijn voorgekomen in de Romeinse tijd zelfs nog in Westelijk Holland (CLASON 1967). Ook in de terpen zijn resten van beren gevonden. Volgens IJSSELING en SCHEYGROND

(1950) zouden er omstreeks het jaar 1000 nog bepalingen over de berenjacht zijn opgenomen in jachtoorkonden betreffende Drente. Een historisch onderzoek naar de vroegere verspreiding van deze soort heeft nog niet plaats gevonden.

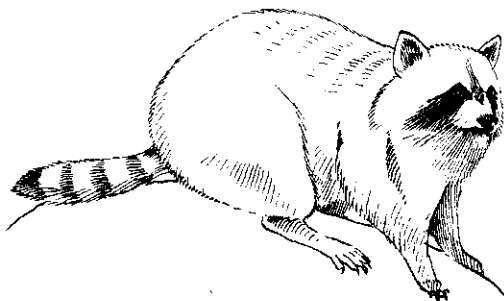
LITERATUUR

CLASON, A.T., 1967 - Animal and man in Holland's past. Groningen, 247 + 190 pp.

5. PROCYON LOTOR (L.) – WASBEER

Deze kleine beerachtige roofdieren hebben een grijze vacht, met een typisch zwart masker op de spitse kop en een lange dikbehaarde staart met zwarte ringen. De lichaamslengte is 50-70 cm, de staart

De soort heeft een groot veren weet zich sterke achterhandhaven. Na oorlog werden hier en daar en ontsnapten dierfarms. Ze zonder goed werden typigers, die zich tuurlijke" wijeten knaagdie-

meet 20-25 cm. in Noord-Amerika spreidingsgebied daar, ondanks een volging, goed te de eerste wereld-er in Duitsland wasberen uitgezet er dieren uit pels-bleken zich bijaan te passen en sche cultuurvolniet alleen op „naze voeden – ze ren tot ratgrootte,

bodembroedende vogels, eieren, kikkers, vruchten, grote insecten, etc. – maar richten zich ook op kippenbedrijven, vuilnisbelten en gingen rondscharrelen om campings, waar ze erg tam kunnen worden. Oorspronkelijk werden ze beschermd, maar sinds 1954 mogen ze worden geschoten wegens de schade die ze aan de wildstand en in kippenhokken kunnen aanrichten. Ze krijgen gewoonlijk 4 jongen, maar 7 komt ook voor. Dientengevolge zijn ze in Hessen, Niedersachsen, Westfalen en in de Eifel reeds als standwild te beschouwen.

In Nederland waren tot 1972 zeven vangsten bekend. Van één exemplaar, bij Rhenen, is het bekend dat hij uit een dierenpark was ontsnapt. Van alle andere vangsten, die alle niet al te ver van onze oostgrens plaatsvonden, moeten we wel aannemen dat het immigranten uit Duitsland zijn. Omdat de Nederlandse roofdieren het al moeilijk genoeg hebben, is het niet te hopen dat de soort hier werkelijk vaste voet krijgt, te meer daar gebleken is dat hij regelmatig behoorlijke schade, bij voorbeeld in kippenhokken, kan aanrichten.

LITERATUUR

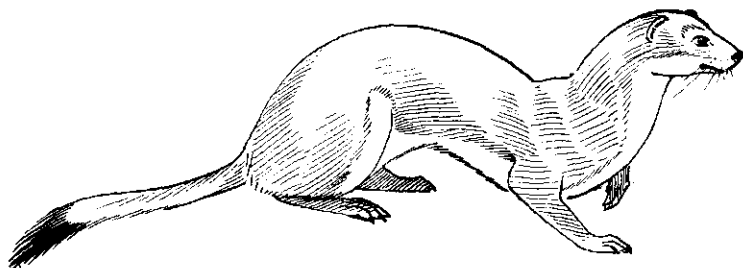
HOEKSTRA, B. en V.VAN LAAR, 1963 - Gegevens over de wasbeer, *Procyon lotor* (L.) in Nederland. Nat.Hist.Mnd.bl. 52: 38-39.

NORTH, S., 1968 - Unsere Waschbären. Zürich.

WIJNGAARDEN, A.VAN, 1961 - Een wasbeer, *Procyon lotor* (L.) in Nederland in het wild gevangen. Nat.Hist.Mnd.bl. 50: 54-54.

6. MUSTELA ERMINEA L. — HERMELIJN

Hermelijnen zijn duidelijk een stuk groter dan wezels. De lichaamslengte is 28 cm, de staart 12 cm. De pels is wat donkerder bruin, de onderzijde is wit, een onbekend percentage wordt

in Nederland geheel of gedeeltelijk wit. Het gemakkelijkste veldkenmerk is de in vergelijking met de wezel relatief veel langere staart, die ook 's winters een mooie zwarte punt heeft.

Hermelijnen komen in het gehele land voor, van de

Waddeneilanden alleen op Texel, en — in 1931 ingevoerd — op Terschelling. Ze leven in dezelfde landschapstypen als de wezel en het is dus zeer waarschijnlijk dat zij op een ander prooi-type zijn gespecialiseerd, zoals bosmuizen, woelratten, bruine ratten, jonge konijnen. De bosmuis leeft, in tegenstelling tot een woelmuis, boven de grond, en heeft een flinke home-range de gangsystemen van de woelrat en de bruine rat zijn toegankelijk voor hermelijnen. Bij konijnen zullen vooral de jonge exemplaren als slachtoffer vallen, volwassen konijnen kunnen met succes een hermelijn verhinderen hun hol binnen te dringen. In tijden van voedselschaarste zullen ook andere dieren als slachtoffer vallen: grondbroedende vogels tot fazant- en eendgrootte, jonge hazen, etc. Welk percentage deze prooien van het normale hermelijnen-menu uitmaken, is niet bekend, een onderzoek naar de voedselgewoonten lijkt dringend gewenst. Het is na de ervaringen met voedselanalyses bij otter en das niet verantwoord beweringen uit de jachtliteratuur op dit gebied zonder meer over te nemen.

De hermelijnenfamilie op de boerderij van ons Instituut op Broekhuizen wordt als onderhuurder zeer gewaardeerd, aangezien ze de bruine ratten opruimen en ze de bosmuizen, die op de voedselvoorraden van onze geiten en schapen afkomen, in toom houden. De loslopende kippen laten ze al enkele jaren ongemoeid.

Waarschijnlijk krijgen hermelijnen éénmaal per jaar 4-7 jongen. Uit een onderzoek van FOG is gebleken dat hermelijnen met grote waarschijnlijkheid niet ouder dan één jaar worden.

LITERATUUR

FOG, M., 1969 - Studies on the weasel (*Mustela nivalis*) and the stoat (*Mustela erminea*) in Denmark. Danish Review Game Biol. 6: 1-14.

MÜLLER, H., 1970 - Beiträge zur Biologie des Hermelins, *Mustela erminea* Linné, 1758. Säugertierk. Mitt. 18: 293-380.

WIJNGAARDEN, A. VAN en M.F.MÖRZER BRUYNS, 1961 - De hermelijnen *Mustela erminea* L., van Terschelling. Lutra 3: 35-42.

7. MUSTELA NIVALIS L. — WEZEL

Het kleinste Nederlandse roofdier is de wezel. De diertjes zijn slechts 22 cm lang met een staart van 6 cm. Ze hebben korte poten en zijn zo slank dat ze een veldmuisenholletje kunnen binnendringen. De pels is aan de bovenzijde lichtbruin, aan de onderzijde wit, de staart heeft geen zwarte punt.

Wezels komen door het gehele land voor, behalve op de Waddeneilanden. Ze worden in allerlei landschapstypen aangetroffen. Over de voedselkeuze doen vele ongecontroleerde verhalen de ronde. In jachtpublicaties worden zelfs fazanten, hazen en jonge reeën als prooidieren genoemd.

Op grond hiervan worden wezels op niets ontziende wijze vervolgd. Mijsn inziens is dit volkomen overbodig, omdat de wezel sterk is gespecialiseerd op woelmuizen: veldmuis, aardmuis en rosse woelmuis. De proef op de som leverde de invoer van 102 à 104 wezels en 6 à 9 hermelijnen op Terschelling in de voorzomer van 1931.

De dieren kwamen hier in een milieu met veel grondbroedende vogels, konijnen, woelratten en bosmuizen terecht, maar konden zich er niet handhaven. Na 1933 zijn er geen wezels meer teruggevangen en zijn de dieren nooit meer gezien.

Een grondig onderzoek is dringend gewenst omdat het bijzonder onverstandig is een dier te blijven vervolgen waarvan sterke vermoedens bestaan dat ze eenvoudig geen schade in een jachtveld kunnen aanrichten en die bovendien een nuttige functie vervullen bij de regulatie van knaagdierpopulaties. Gelukkig is de voortplanting vrij snel, 5 à 7 jongen per worp, terwijl vermoed wordt dat er enkele malen per jaar een nest grootgebracht kan worden. Doordat de dieren zo klein zijn, hebben ze een ongunstige verhouding tussen inhoud en oppervlak en verbruiken veel energie. Ze hebben zeker één veldmuis per dag nodig. Uit sporen in de sneeuw menen wij af te kunnen leiden dat ze bij vriezend weer maar een beperkte tijd buiten kunnen rondlopen en dat ze regelmatig weer naar hun nest terug moeten om op te warmen.

Wezels zijn, als er genoeg prooidieren beschikbaar zijn, gemakkelijk te houden, ze worden bijzonder tam. Ook van de wezel bestaat het sterke vermoeden dat ze in de natuur niet ouder dan één jaar worden.

LITERATUUR

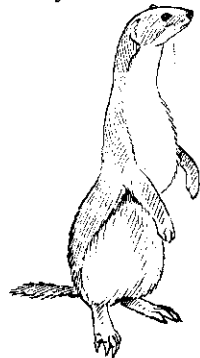
BRODMAN, K., 1952 - Mauswiesel frei im Haus. Keulen.

FOG, M., 1969 - Studies on the weasel (*Mustela nivalis*) and the stoat (*Mustela erminea*) in Denmark. Danish Rev. Game Biol. 6: 1-14.

LINN, J., 1962 - Weasels. London. Sunday Times publ. Animals of Britain, no.14: 24 pp.

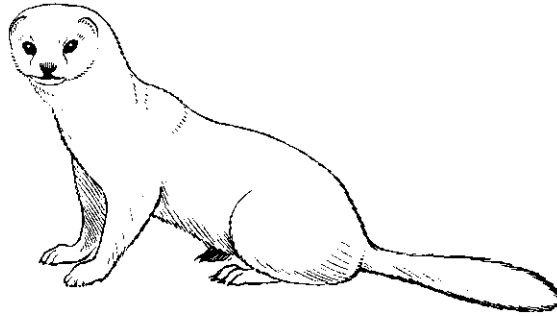
VRIES, H.DE, 1963 - De wezel, *Mustela nivalis* L., een samenvattende literatuurstudie. Bilt-hoven, 88 pp. (gestencild rapport R.I.V.O.N., slechts in enkele bibliotheken te raadplegen).

WIJNGAARDEN, A.VAN en M.F.MÖRZER BRUYNS, 1961 - De hermelijnen, *Mustela erminea* L., van Terschelling. Lutra 3: 35-42.

8. MUSTELA LUTREOLA (L.) – NERTS

Nertsen lijken bijzonder veel op een wat kleine bunzing. Ze zijn echter egaal donkerbruin op een wit stipje op de bovenlip en een witte onderlip na. Ze bezitten gedeeltelijke zwemvliezen. Ze leven langs allerlei wateren, laaggelegen en Wegens de zeer zijn ze in het West-Europa grens van het gebied ver-Finland via menië. Ook in Frankrijk leeft latie, in Duits-veer 50 jaar roeid. Oor-ten ze ook in ben geleefd; in een neolithische nederzetting bij Vlaardingen zijn resten van deze soort aangetroffen (VAN BREE, 1961).

de oevers van al-bij voorkeur in beboste gebieden, waardevolle pels grootste deel van verdwenen. De verspreidingsloopt thans van Polen naar Roewest en Zuidwest nog een restpopu-land zijn ze ongegeleden uitgesprongkelijk moe-Nederland heb-

Het is eigenlijk verrassend dat er niet meer gegevens over de vroegere verspreiding in Nederland van deze typische bewoners van waterrijke gebieden bekend zijn.

LITERATUUR

BREE, P.J.H. VAN, 1961 - On the remains of some Carnivora found in a prehistoric site at Vlaardingen, the Netherlands. *Beaufortia* 8: 109-118.

9. MUSTELA VISON SCHREB. – MINK OF AMERIKAANSE NERTS

Sinds het begin van deze eeuw is men in vele landen van Europa begonnen met het kweken van de mink. Sinds 1945 hebben deze fokkerijen hier en daar een grote vlucht genomen. Het spreekt vanzelf dat er regelmatig dieren ontsnapten. Zo zijn ze erin geslaagd zich in bepaalde gebieden blijvend te vestigen, bij voorbeeld in Skandinavië, IJsland, Engeland en Schotland. De dieren blijken hier zeer schadelijk te worden voor pluimvee, de visstand en speciaal in Skandinavië voor de zoetwaterkreeft. Ook in vogelkolonies kunnen ze danig huishouden.

In Engeland heeft men tot ongeveer 1965 geprobeerd ze weer uit te roeien, maar zonder succes. Bijzonder vervelend is dat in gebieden waar de mink zich vestigt, de otter verdwijnt. Of ze de bunzing ook beconcurreren, is nog niet bekend.

Van de nerts verschillen ze, afgezien van enkele schedelkenmerken, alleen doordat het witte vlekje op de bovenlip ontbreekt.

In Nederland begint in de laatste jaren het aantal in het wild gevangen nertsen snel te stijgen. Omdat dit vooral het geval is in Noord-Brabant, een gebied waar niet veel fokkerijen zijn gevestigd, bestaat het vermoeden, dat het hier vanuit België afkomstige dieren betreft.

Tot op heden is nog niet geconstateerd dat de soort zich in het vrije veld heeft voortgeplant, van een echte vestiging is dus nog geen sprake. Toch moet hier in de toekomst helaas ernstig rekening mee worden gehouden.

LITERATUUR

CLARK, S.P., 1970 - Field experience of Feral Mink in Yorkshire and Lancashire. *Mammal Review* 1: 1-8.

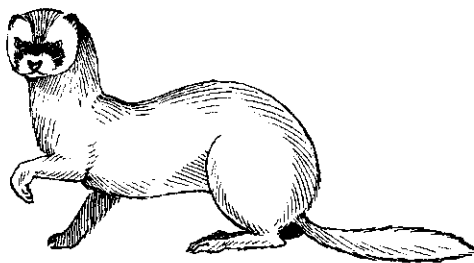
MÖRZER BRUYNS, M.F., 1965 - Verwildering van de Amerikaanse nerts, *Mustela vison* Schreber, in Europa. *Lutra* 7: 46-48.

WIJNGAARDEN, A. VAN en H.DE VRIES, 1957 - Nertsen in Nederland in het wild gevangen. *De Levende Natuur* 60: 303-304.

10. PUTORIUS PUTORIUS L. – BUNZING

De bunzing lijkt wat uiterlijk betreft bijzonder veel op de vorige twee soorten. Hij is wat groter, de lichaamslengte is 40 cm, de staart 20 cm. Hij heeft eveneens een donkerbruine pels.

Opvallend is echter de gele onderaan de zijkan-ten schemert. De onderzijde is zwart, hij een typisch snuit, witte kin, ken achter de witte oorran-zijn zilvergrijs.

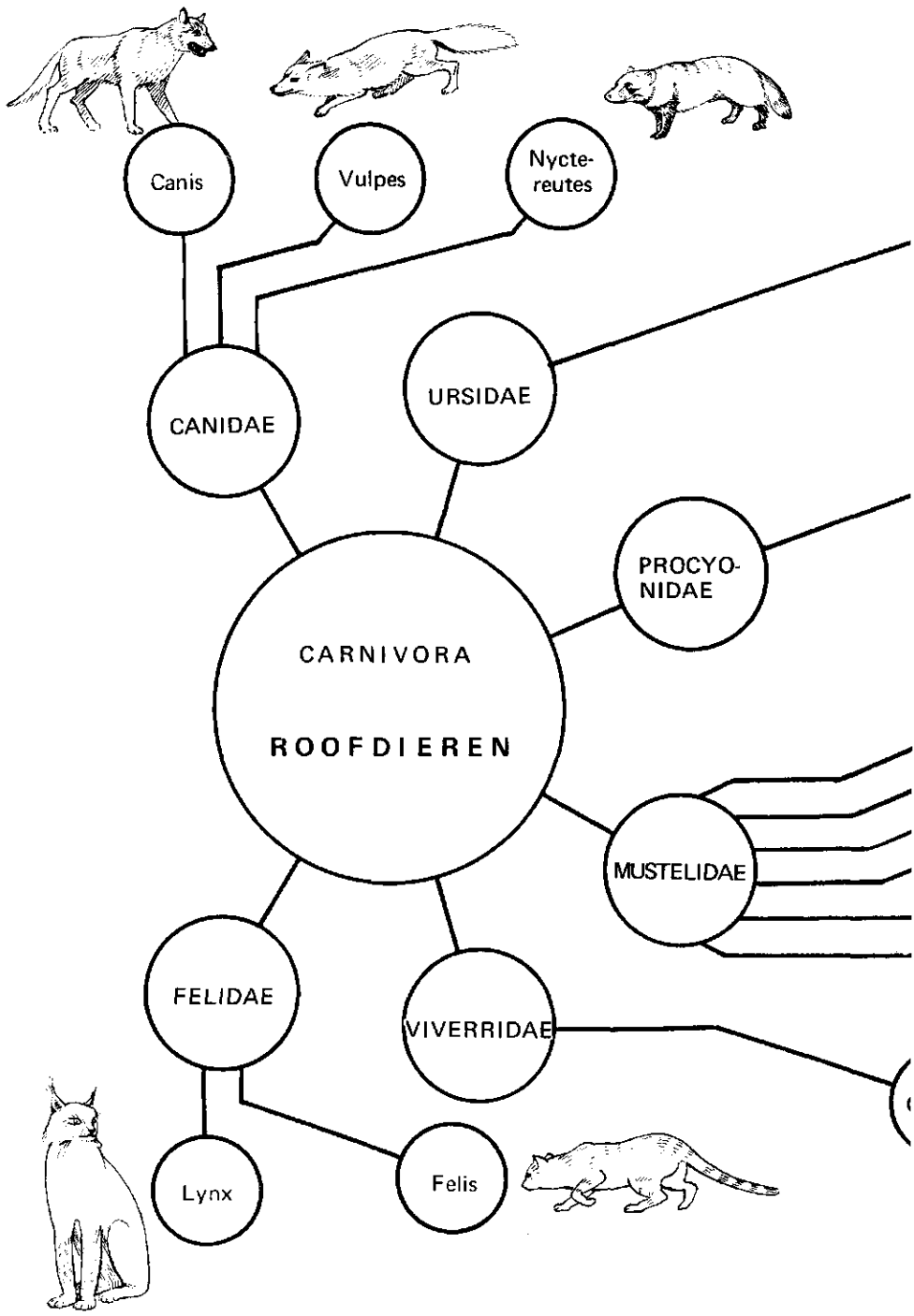
ter de gele onderaan de zijkan-ten schemert. De onderzijde is zwart, hij een typisch snuit, witte kin, ken achter de witte oorran-zijn zilvergrijs.

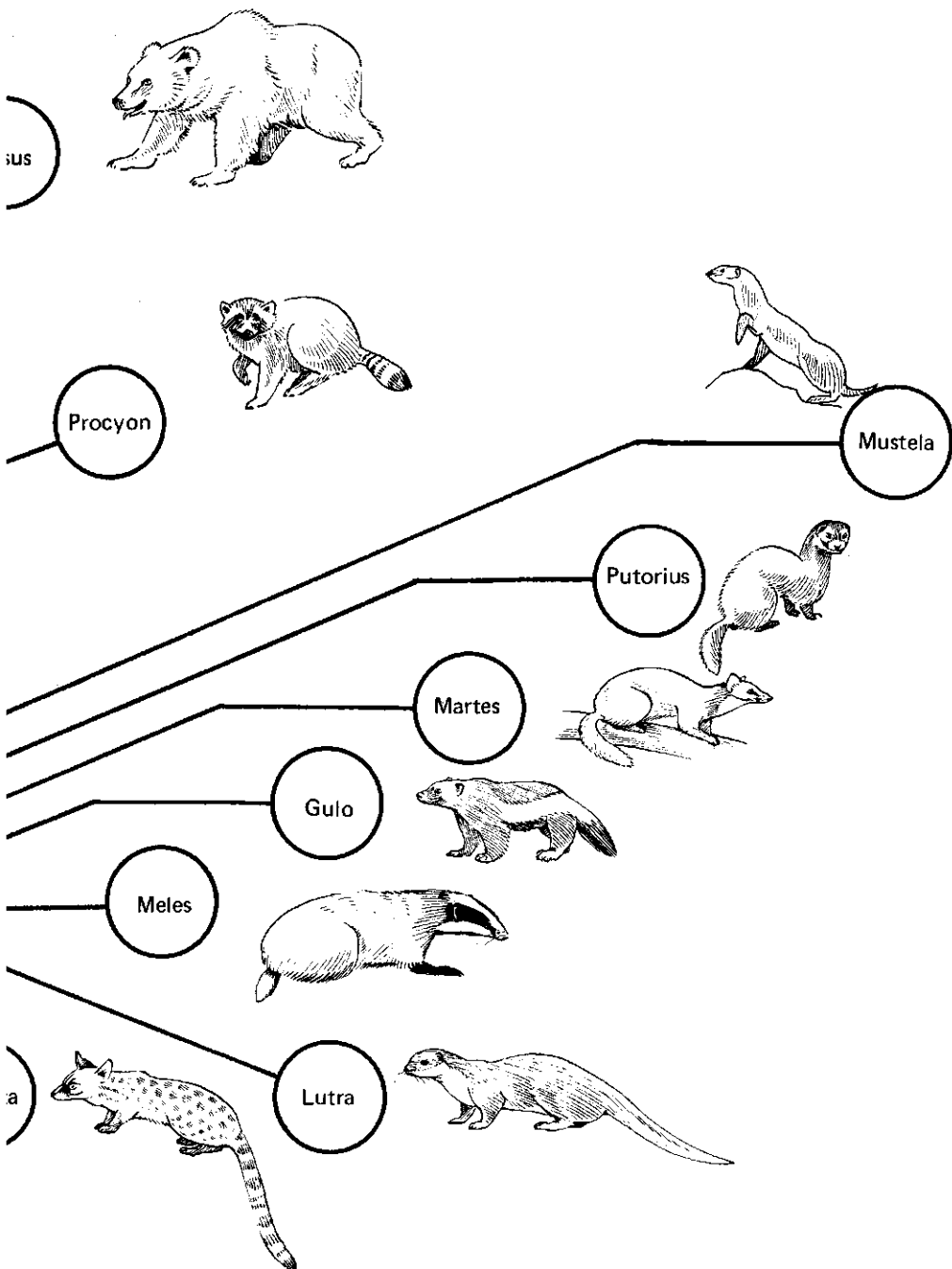
Bunzingen leven vochtiger gebie-zich met een prooidieren: wormen, insecten en – zeer marter – met kikkers.

bij voorkeur in wat den. Zij voeden uitgebreide reeks veldmuizen, ratten, ten, hazen, konij-typisch voor een

De eileiders van deze dieren zwellen in de maag van de bunzing sterk op, zoals kikkerdril na het leggen, waarop het dier ze uitbraakt. De geleiklonen, zogenaamd „sterreschot”, zijn soms langs slootkanten te vinden.

Bunzings huizen in holle bomen, droge duikers, onder stapels takkenbossen etc., maar ook

vaak vlak bij boerderijen onder hooibergen of zelfs op de hooizolder. Zolang de kippen 's nachts maar behoorlijk worden opgesloten, biedt dit alleen maar voordelen, omdat bunzingen uitstekende rattevangers zijn.

Behalve op de Waddeneilanden, kwam de bunzing vroeger overal in Nederland voor, volgens IJSSELING en SCHEYGROND (1950) nog vrij talrijk. Dat is momenteel beslist niet meer het geval. De indruk bestaat dat het aantal snel terugloopt. Wat de directe oorzaken hiervan zijn is onbekend. Er wordt gedacht aan het verdwijnen van de echte veldmuisplaaggebieden, afname van het aantal kikkers door beter slootonderhoud, betere drainage en het gebruik van insecticiden, etc., maar ook in relatief ongestoorde gebieden is de bunzing zeldzaam geworden.

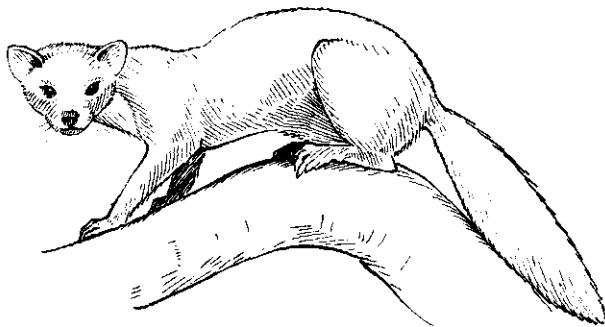
LITERATUUR

HERTER, K., 1959 - Iltisse und Frettchen. Neue Brehm Bücherei no. 230. Wittenberg-Lutherstadt, 112 pp.

IJZENDOORN, A.L.J., 1953 - Het raadsel van het sterreschot. Tijdschr. Ned.Heidemij. 64: 77-78-79.

11. MARTES MARTES L. — BOOMMARTER

Deze soort is belangrijk groter dan de bunzing, de lichaamslengte is 50 cm, de staart 25 cm, de schouderhoogte is tot 15 cm. Ze hebben een prachtige donkerbruine pels met een grote vlek die in kleur kan variëren van donkergeel tot zeer lichtgeel. De zolen van de poten zijn flink behaard.

Boommarters leven uitsluitend in uitgestrekte, rustige bosgebieden met veel oude bomen. Ze huizen bij voorkeur in een holle boom of in een oud, flink groot vogelnest of eekhoornnest. Ze leven van vogels, bij voorkeur houtduiven, eekhoorns, konijnen, muizen en dergelijke. Ook vruchten worden graag gegeten. Na 1940, toen de

boommarter een zeer zeldzaam dier was geworden is de stand in Nederland aanvankelijk langzaam toegenomen, deels door de bescherming die de soort sindsdien door de jachtwet geniet, deels door het ouder worden van vele in de periode 1920 - 1940 aangeplante boscomplexen. Grote delen van het vroeger areaal (Gaasterland en Z.O.Friesland, Z.W.Drente, de Utrechtse Heuvelrug en Westelijk Noord-Brabant) werden echter niet meer bewoond. Sinds 1960 is er weer een geleidelijke terugval te constateren, voornamelijk veroorzaakt door de snel opdrin-

gende recreatie. Mogelijk is ook het vrijwel verdwijnen van de eekhoorn in het begin van de zestiger jaren een belangrijke factor geweest. Momenteel komen ze nog voor in noordelijk Drente, Twente, de Achterhoek, de Veluwe, oostelijk Noord-Brabant en in geheel Limburg, waar er maar geschikte bossen aanwezig zijn.

Voor het behoud van de soort is het instellen van absolute rustgebieden, als logische compensatie voor recreatieve ontsluitingen elders, een eerste vereiste. Misschien is het voorlopig sparen van de nog aanwezige eekhoorns ook een gunstige maatregel om de boomarter wat te helpen. Herstel van populaties verloopt uiterst langzaam, éénmaal per jaar worden er (meestal) 3 jongen geboren.

LITERATUUR

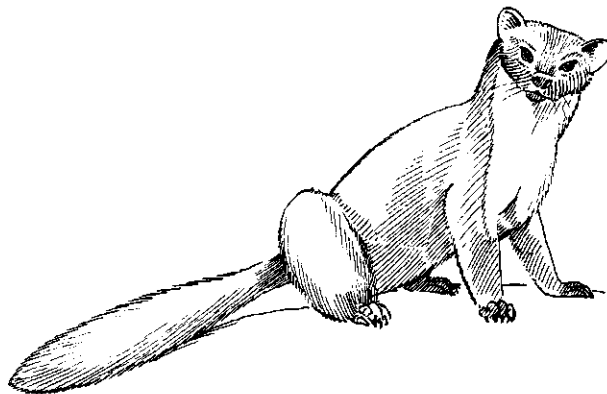
WILLEMS, J.Th.J.M., 1967 - De boomarter, *Martes martes* L. in Nederland. R.I.V.O.N.-rapport, 85 pp. (gestenc. uitg. alleen bij enkele bibliotheken ter inzage).

SCHMIDT, F., 1943 - Naturgeschichte des Baum- und des Steinmarters. Leipzig, 528 pp.

12. MARTES FOINA (ERXL.) – STEENMARTER OF FLUWIJN

Steenmarters zijn flinke dieren met een lichaamslengte van 45 cm en een staart van 25 cm. Ze staan tamelijk laag op de poten, de schouderhoogte is 12 cm. Ze hebben spitse oren die

duidelijk uit de De voetzolen stelling tot de onbehaard. De donkerbruin witte keelvlak, derzijde ge- vaak nog aan van de voor- loopt. Steen- wel in bossen, een voorkeur gebieden. Van- hebben ze zich aangepast aan huizingen. Zo- er maar voor pluimvee behoorlijk hok sloten, zijn ze tig, omdat ze zen en bruine ratten radicaal opruimen.

vacht steken. zijn, in tegen- vorige soort, pels is egaal met een grote die aan de on- deeld is en de binnenzijde poten door- marters leven maar hebben voor rotsige uit dit biotoop in hoge mate menselijke be- lang de mensen zorgen, dat hun 's nachts in een wordt opge- bijzonder nut- alle huismui-

In Denemarken leven ze bij voorbeeld zelfs in de grote steden en kwamen er op het jachtin-

stituut in Kalø klachten binnen wegens de herrie, die spelende steenmarters op de zolders van flatgebouwen in Åarhus maakten. In Kopenhagen leven ze ook midden in de stad, waar ze op rioolratten jagen.

Behalve vruchten, eieren, eet hij vooral ratten en muizen. Het is zeer waarschijnlijk dat de schade aan jachtwild zeer gering is. Kan hij echter een duiven- of kippenhok binnendringen, dan kan hij hierin een geweldig bloedbad aanrichten omdat de rondfladderende dieren zijn jachtdrift zodanig prikkelen, dat hij alle dieren doodbijt. Het is daarom niet te verwonderen dat hij overal hevig is vervolgd. Vroeger zal de steenmarter overal in ons land, met uitzondering van de Waddeneilanden, hebben geleefd. Momenteel komen ze nog sporadisch voor in Z.O.Twente, de Achterhoek, bij Lobith en in de Ooypolder, in het gebied ten oosten van de Maas en, wat talrijker, in Zuid-Limburg.

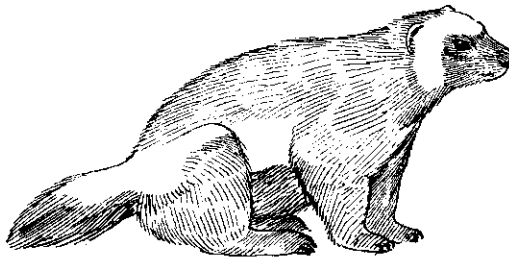
Het is bijzonder moeilijk een inzicht in de verspreiding en de aantallen te verkrijgen. Alleen in bepaalde reservaten kunnen de bewakers, liefst geholpen door wat sneeuw winters, een verantwoord oordeel geven. De uitbreiding van een populatie gaat zeer langzaam, slechts éénmaal per jaar worden gemiddeld vier jongen per worp geboren.

LITERATUUR

SCHMIDT, F., 1943 - Naturgeschichte des Baum- und des Steinmarters. Leipzig, 528 pp.

13. GULO GULO (L.) – VEELVRAAT

Omstreeks 1969
goed Houtringhe
vrouwelijke veel-
Deze grote mar-
Europa uitslui-
vië en het noor-
leeft, was afkom-
Ze was door een
in Soest geim-
ontsnapping kon
kwart jaar in het
(med. mr. J.R.A.

is er op het land-
in De Bilt een
vraat geschoten.
terachtige die in
tend in Skandina-
den van Rusland
stig uit Finland.
dierenhandelaar
porteed. Na haar
ze zich nog drie-
wild handhaven
Tange, Bilthoven).

LITERATUUR

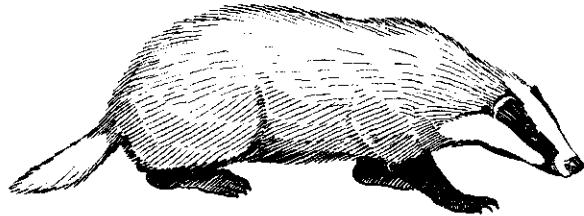
KROTT, P., 1960. Der Vielfrass oder Järv. Neue Brehm Bücherei 271, Wittenberg-Lutherstadt, 56 pp.

14. MELES MELES L. – DAS

Dassen zijn grote, wat plomp gebouwde dieren met een bijzonder bont gekleurde vacht. De bovenzijde is grijs gestroomd, de onderzijde is zwart, evenals de poten. De kop is wit met twee grote zwarte strepen over de ogen. Ook de oren zijn zwart met een wit randje.

De lichaamslengte is 40 cm, de staart slechts 14 cm. De bijzonder zwaar gebouwde, korte poten hebben tenen met enorme nagels. Ze leven, voor een zo'n fors roofdier, van bijzonder kleine prooien: kevers, wormen, engertelingen, die ze op de oppervlakte van de grond bijeenzoeken, of van vlak

onder de vegetatie opkrabben. Verder zijn plantendelen, zoals vruchten, bollen en knollen (daslook), een belangrijke voedselcomponent. Incidenteel wordt dit aangevuld met wespennesten, veldmuizen, een nest jonge konijnen, e.d.

Na uitvoerige voedselanalyses in Denemarken, Engeland en Nederland is gebleken dat van schade aan jachtwild slechts bij zeer hoge uitzondering sprake is.

Dassen leven in enorme onderaardse gangenstelsels, burchten geheten, waar ze onophoudelijk aan graven om ze uit te breiden en te verbeteren. Vooral in de herfst worden hier grote hoeveelheden dor blad en gras ingeslept als nestmateriaal. Door deze twee „hebbelijkheden” is de verspreiding van de das in Nederland bepaald.

Omdat hij veel kleine prooien moet verzamelen, kan hij nooit ver, dit is meer dan 1 km, van een geschikt voedselgebied afwonen. Ze wonen dus dicht bij voedselrijke weilanden en loofbossen. Voor de aanleg van zijn burcht heeft hij een rustig bosje nodig waar de grondwaterstand op 2 meter onder de oppervlakte ligt. Daardoor leeft hij aan de randen van de rivierdalen en op de rivierduintjes in de uiterwaarden. In Zuid-Limburg kan hij zich overal vestigen.

In grote delen van zijn verspreidingsgebied was de das, wegens vermeende schade aan de jacht, totaal uitgeroeid. Gelukkig stellen de jagers zich momenteel wat positiever op en komt de grootste bedreiging momenteel van de kant van de zg. dassenvangers. Dit zijn lieden, die met behulp van grote honden de dassen in het veld „stellen”, ze dan met een zogenaamde dassentang grijpen en in een zak mee naar huis nemen.

Thuis gekomen wordt het dier gebruikt om hem met honden te laten vechten (dassenbijten). Het vet wordt als huismiddeltje gebruikt en de bout wordt geconsumeerd. Speciaal in Zuid-Limburg heeft één en ander er toe geleid dat de dassenpopulatie in 1960 tot 1970 is gehalveerd. Behalve in de werkelijk zwaar bewaakte reservaten, is het dier hier vrijwel verdwenen. In de rest van het land is een lichte vooruitgang te constateren. Hier neemt helaas het aantal verkeersslachtoffers regelmatig toe. De aanwas is maar zeer langzaam. Begin februari worden er meestal vier jongen geboren. Het eerste jaar vooral is erg moeilijk voor jonge dassen, gemiddeld is er van één worp na één jaar iets minder dan één van over.

LITERATUUR

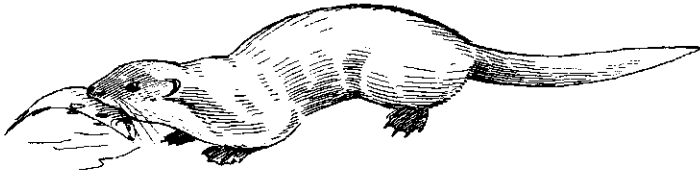
LANCUM, F.H., 1954 - Badgers year. London, 71 pp.

NEAL, E., 1948 - The badger (Herdruk 1958: Pelican A 410, 176 pp.). London & Colchester.

WIJNGAARDEN, A. VAN en J.v.d.PEPPPEL, 1964 - The badger, *Meles meles* L. in the Netherlands. Lutra 6: 1-60.

15. LUTRA LUTRA L. – OTTER

De grootste marterachtige in ons land is de otter. De dieren kunnen een lengte van ruim 80 cm bereiken, de staartlengte is 50 cm. Het zijn lange slanke dieren met korte poten, tussen

de tenen bezitten ze zwemvliezen. De kop is wat afgeplat met kleine oorschelpen en grote snorharen. De prachtige, dichte pels is donker grijsbruin met veel wol onder de dichte laag dekhaaren. De dieren zijn in hoge mate gespe-

cialiseerd voor het leven langs en in het water, waar ze hun voedsel zoeken. Dit bestaat voor een groot deel uit vis, maar verder ook uit zoetwatermosselen, jonge muskusratten, bruine ratten, woelratten en allerlei zieke en gewonde vogels tot eind-grootte. Het type water voor de biotoopkeuze is niet zo belangrijk. Otters leefden vroeger langs de boven Geul en zelfs langs de Mechelse beek, die 1 meter breed en 20 cm diep is.

Ook is bekend dat ze vroeger langs wakken in de voormalige Zuiderzee of zelfs in de Waddenzee visten. De enige voorwaarde is eigenlijk: de combinatie tussen een ondiep (minder dan 2 m) meer of rivier gecombineerd met een geschikt rustgebied. Het meest in trek waren vroeger petgatencplexen naast grote meren. In afnemende volgorde van belangrijkheid volgen dan oevers van meren en kreken met een behoorlijke begroeiing; rivieren en beken met voldoende rustige, afgesneden armen, wielen en tichelgaten; kanalen in veengebieden en polders met veel rustige overhoekjes. Van zeer veel belang is de aanwezigheid van winterrefugia, plaatsen die moeilijk of nooit dichtvriezen: zeekusten, kreken met brak water, stroomwakken, kwelstroken, en dergelijke.

Tot ongeveer 1940 kwam de otter, zij het in regelmatig afnemende aantallen, eigenlijk nog overal in het land voor. De strenge winters in de oorlogsjaren en de meedogenloze vervolging door jagers, jachtopziensers, ottervangers, binnenvissers e.a. hebben hem bijna de genadeklap gegeven. Dank zij een actie van de heer G.A.Brouwer is hij op het nippertje gered, hij werd in 1942 onder de bescherming van de jachtwet gesteld. Sindsdien is een zeer langzaam herstel ingetreden en leven er een vijftal otterpopulaties in ons land, te weten in en rond de Gronings-Drentse meren, in het Fries-Overijsselse merengebied, in het Hollands-Utrechtse merengebied,

in de kreek van Zeeuws-Vlaanderen en in de kanalen, wijken en beken van Zuidoost Noord-Brabant en Noordwest-Limburg.

Momenteel wordt de otter wederom ernstig bedreigd door de snel toenemende watervervuiling en de recreatie. Echte holen maken otters zelden, meestal leven ze onder een stapel rietbossen, takkenbossen, in een holle boom, een droogliggende duiker of, bij voorbeeld in een moerasgebied, in een grote pol galigaan. Ze krijgen 2 - 3 jongen, die zeker het eerste halfjaar met één of beide ouders op pad gaan. Jonge otters zijn in vrijwel alle maanden van het jaar gevonden, van een duidelijke geboortepiek in een bepaalde maand is geen sprake. Het aantal worpen zal nooit meer dan één per jaar zijn, wat mede een verklaring is voor het uiterst langzame herstel van de Nederlandse otterpopulatie in de periode 1942-1970.

LITERATUUR

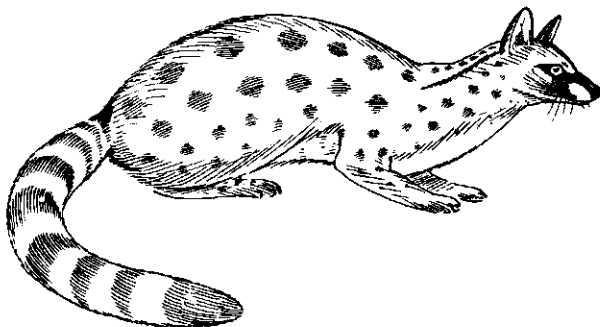
HARRIS, C.J., 1968 - Otters, a study of recent Lutrinae. London, 397 pp.

WIJNGAARDEN, A.VAN en J.v.d.PEPPPEL, 1970 - De otter, *Lutra lutra* L. in Nederland. *Lutra* 12: 1-70.

16. GENETTA GENETTA L. — GENETKAT

Genetkatten zijn slanke roofdieren, met een bruin-grijze vacht die, afgezien van de hals en de buik, bedekt is met talrijke, op rijen liggende zwarte langwerpige vlekjes, de staart heeft zwarte ringen. De dieren zijn bijna 50 cm lang, de staart 40 cm; ze staan laag op de poten de hoogte is 20 cm.

Ze leven in Zuidwest-Europa ten zuiden van de Loire en ten oosten van de Rhône. Ten noorden van dit verspreidingsgebied is een groot aantal vangsten van individuele dieren bekend (België, Elzas, Z.W. Duitsland). Op 15-4-1934 is bij Bilthoven een exemplaar gesloten. Van dit dier is wel eens aangenomen dat het een zwervend, dus „echt wild” exemplaar zou zijn geweest. De heer mr. J.R.A. Tange te Bilthoven vertelde mij echter onlangs dat het dier door een scheepskapitein, de heer P. Koelelaar, in Noord-Portugal was gekocht en meegenomen. Het leefde ongeveer een half jaar bij hem thuis waarna het ontsnapte.

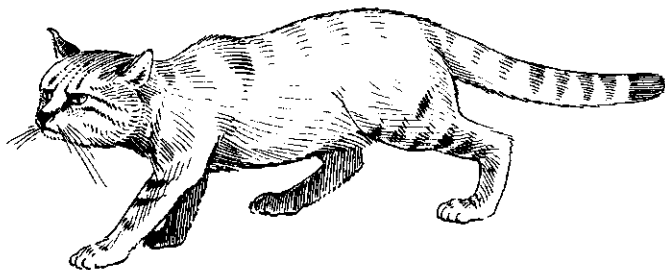
In november 1969 werd een tweede dier bij Botshol geschoten. Ook deze plaats ligt zover van het hoofdareaal, dat wij wel moeten aannemen dat het ook in dit geval om een verwilderd dier ging.

LITERATUUR

BEAUFORT, F. DE, 1967. Captures de genettes de France. Mammalia 31: 322-323.

17. FELIS SILVESTRIS SCHREB. – WILDE KAT

Wilde katten lijken bijzonder veel op een flinke, stevige Cyperse kat. Ze zijn over het algemeen wat forser en hebben een bredere kop. Ook de staart is dikker en wordt niet naar het einde toe regelmatig dunner, zoals bij de huiskat, maar is over de hele lengte even dik.

De vacht is geelgrijs met een zwarte rugstreep, waarop verticale, naar onderen vervagende strepen op de zijden aansluiten. De staart heeft zwarte ringen en een zwarte punt. De lichaamslengte is 60 cm, de staart is 32

cm lang. Verder hebben wilde katten een roze neusspiegel, bij vele huiskatten is die zwart. Omdat de wilde kat zich kan kruisen met verwilderde huiskatten, zal het waarschijnlijk zijn, dat er in de natuur bastaarden aangetroffen worden en is determinatie bijzonder moeilijk. Van verschillende in Zuid-Limburg geschoten exemplaren is wel aangenomen dat het echte wilde katten zouden zijn, of althans bastaarden. Door VAN BREE, MENSCH en VAN SOEST (1971) is een kenmerk gevonden (relatie schedelinhoud - schedellengte), waardoor een zekere determinatie mogelijk werd. Het bleek hun dat de Limburgse wilde katten toch verwilderde huiskatten waren, op één uitzondering na, die misschien een bastaard was.

Toch is het niet onmogelijk dat te zijner tijd in Zuid-Limburg een echte wilde kat wordt aangetroffen. In de aangrenzende gebieden van Duitsland, waar de soort beschermd is, neemt het aantal namelijk langzaam toe.

De dieren leven hier solitair in uitgestrekte bosgebieden, bij voorkeur in heuvelachtig terrein, waar ze beschutting zoeken in grotten, dassenburchten, holle bomen etc. Het aantal jongen is meestal slechts drie; ze worden in mei geboren.

Uit vooral Tsjechisch onderzoek is gebleken dat wilde katten zich hoofdzakelijk voeden met kleine knaagdieren, een enkele keer een jong konijn en dat vogels beslist niet tot het dagelijks menu behoren. Deze resultaten zijn door onderzoek van Professor Condé in Nancy (Faculté des Sciences, Zoologie approfondu), bevestigd: 96 % muizen, verder muskusratten, slaapmuizen, reptielen en vissen. Als zeer hoge uitzondering worden konijnen, hazen of jonge reeën buitgemaakt. Ze zijn dus zeker niet als „schadelijk” dier te beschouwen.

Nu een toenemend aantal mensen in Nederland zich toelegt op het fokken van speciale katterassen en zelfs van andere soorten kleine katachtigen, zou het de moeite waard zijn als iemand zich eens aan de echte Europese wilde kat wijdde. Dat dit mogelijk is, bleek uit de prachtige fokresultaten van Professor B.Condé. Echt tam worden deze dieren echter nooit, er zijn geweldige buitenkooien voor nodig.

LITERATUUR

BECHTLE, W., 1972 - Die Wildkatze des Herrn Professors, Kosmos 68: 455-457.

BREE, P.J.H. VAN, P.J.A. VAN MENSCH en R.W.M. SOEST, 1971 - Nog eens over katten, verwilderde katten en huiskatten. Nat.Hist.Mnd.bl. 60: 36-38. (Hierin voorgaande literatuur betreffende het Zuidlimburgse kattenprobleem).

BUZANAN, T., 1963 - Nos félins sauvages. Naturalia (116): 26-30.

HALTENORTH, T., 1957 - Die Wildkatze. Neue Brehm Bücherei no. 189. Wittenberg-Lutherstadt, 100 pp.

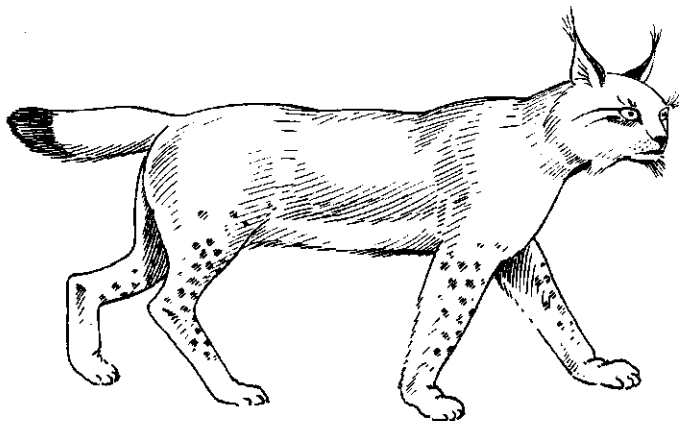
18. FELIS CATUS L. — VERWILDERDE HUISKAT

Regelmatig slagen huiskatten erin zich weer in het wild te vestigen. Hun gelederen worden aangevuld door mensen die hun overtollige poezen „een kans in de vrije natuur” willen geven. Gezien de afschotcijfers in bepaalde jachtgebieden moet dit duizenden dieren per jaar betreffen.

De dieren vestigen zich onder hopen takkenbossen, in dassen- of vossenburchten, droogstaande duikers, etc; Een enkele maal wordt er wel eens een nest jongen geboren, maar de meeste dieren worden door het jachttoezicht zó snel weer opgeruimd, dat van een echte vestiging van de soort nog nergens sprake is.

19. LYNX LYNX L. — LYNX OF LOS

De lynx is de grootste van de katachtige roofdieren in Europa. Ze zijn niet minder dan 80-130 cm lang en hebben een schouderhoogte van 60-75 cm. Het staartje is maar 11-24 cm.

Ze hebben een prachtige geel tot rossig-grijze vacht; de onderkant is wit met zwarte vlekjes. Ze hebben haarpluimen op de oren en bakkebaarden.

Enkele jaren geleden is er een internationale inventarisatie van de lynx in Europa gehouden waarbij bleek dat de lynx nog voorkwam in de Balkan, de Tatra en de Karpaten, Rusland en Skandinavië.

Bij de beantwoording van deze enquête moest ik invullen dat mij geen enkele waarneming van de lynx uit Nederland en België bekend was, en ook geen proto-historische of subfossiele vondsten.

Onlangs bleek echter dat deze soort misschien toch in Nederland heeft geleefd (VAN BREE en CLASON, 1971). In 1962 is namelijk een schedel gevonden in de voormalige kasteelgracht van het Romeinse castellum in Valkenburg (Z.H.). Mogelijk had het dier echter een analoge herkomst als de lynx die in de zomer van 1945 enkele maanden in de bossen ten oosten van Bennekom heeft geleefd. Dit dier was namelijk na de bevrijding door een Duitse militair losgelaten.

LITERATUUR

BREE, P.J.H. VAN en A.T. CLASON, 1971 - On the skull of a lynx (*Lynx lynx* Linnaeus, 1758), found in the Roman castellum at Valkenburg, province of Zuid-Holland, the Netherlands. *Bijdrage tot de Dierkunde* 41: 130-135.

KRATOCHVIL, J., c.s., 1968 - History of the distribution of the lynx in Europe. *Acta sc. nat. Brno* 2: 1-50.

LAVAUDEN, L., 1930 - *Essai sur l'histoire naturelle du lynx*. Grenoble, 109 pp.

IV. MOGELIJKHEDEN VOOR EIGEN ONDERZOEK

1. Directe waarnemingen

Roofdieren zijn vrijwel uitsluitend 's nachts actief, wat de mogelijkheden voor het doen van eigen waarnemingen al direct zeer beperkt. Alleen onder zeer speciale omstandigheden kan iets van hun activiteiten direct worden waargenomen. Deze kans hadden wij bij voorbeeld bij een hermelijnenpaar, dat zonder verstoord te worden, bij de boerderij van ons instituut woonde. Doordat het een nest bijna volwassen jongen moest verzorgen waren ze vaak overdag actief naar rosse woelmuizen op jacht. Dat men ook 's nachts op deze wijze nog veel kan bereiken, bewees bij voorbeeld het dassenonderzoek van NEAL (1958) (zie blz. 20). Het eist echter bijzonder veel tijd en uithoudingsvermogen.

Men dient aan een dergelijk onderzoek niet te beginnen zonder voorafgaand overleg met de terreinbeheerder. Er zijn reeds genoeg nesten met jongen verstoord door goedbedoeld maar amateuristisch begonnen „onderzoek”.

2. Indirecte waarnemingen

De laatste jaren zijn er in hoog tempo methoden ontwikkeld om de activiteiten van vrijlevende dieren indirect te registreren. Hiertoe wordt het dier eerst gevangen en van een kleine draagbare zender voorzien. Bij het door Niewoid (R.I.N. - Arnhem) verrichte onderzoek aan de vos bij voorbeeld worden zenders van 20 gram gebruikt, waarbij het grootste deel van het gewicht op rekening van de batterijen komt. De antenne wordt in een halsband verwerkt. Via radio-ontvangers kan dan de activiteit van het dier worden geregistreerd. Het spreekt vanzelf dat deze werkwijze alleen door full-time biologen toegepast kan worden.

3. Sporen in het veld

Een andere, zeer goed bruikbare indirecte waarnemingsmethode is het karteren en interpreteren van sporen. Onder bepaalde gunstige omstandigheden, bij voorbeeld als er een dunne laag sneeuw is gevallen, gevolgd door een matige dooi, kan in één ochtend meer informatie worden verkregen dan na jarenlang speuren! Het is duidelijk dat roofdieren, die actief hun kostje moeten opzoeken en die hiervoor vaak een flink terrein moeten belopen, daarbij de nodige sporen in het veld achterlaten.

Het betreft hier loopsporen, pootafdrukken dus, in daarvoor geschikte grond of in de sneeuw, wissels, vraatresten, excrementen, burchten en holen, krabbomen, enzovoorts. Wie roofdieren wil bestuderen, is voor een groot deel aangewezen op deze sporen en zal zich er behoorlijk in moeten verdiepen.

Het valt helaas buiten het bestek van deze W.M. om van alle soorten afbeeldingen van alle sporen te geven. Omdat zelfs een slechte afbeelding meer informatie geeft dan een lang verhaal, wordt ook hier afgezien van beschrijvingen en verwezen naar de op dit gebied verschenen speciale literatuur.

In algemeen zoogdierkundige werken, IJSSELING en SCHEYGROND (1950) en SOUTHERN (1964) bij voorbeeld, worden de sporen niet volledig behandeld en staan de afbeeldingen vaak verspreid. Het enige Nederlandse werkje dat vrij compleet is en veel goede afbeeldingen bevat, is van BRANDT en EISERHARDT (1958). Het is jammer dat door de vertaler zo'n kwis-

tig gebruik is gemaakt van nauwelijks te begrijpen jagerstermen. Het boekje dat het ideaal het meest benadert, is onlangs in Denemarken uitgegeven (BANG en DAHLSTRØM, 1972). Het bevat zeer veel bijzonder goede foto's en duidelijke tekeningen. Het is ook in het Nederlands vertaald en is eind 1973 verschenen.

Van de buitenlandse uitgaven moeten de boekjes van OLBERG worden genoemd, en het werk van LAWRENCE en BROWN (1967). Het boek van ENNION en TINBERGEN (1967) bevat zeer fraaie foto's, maar is helaas wat de soorten betreft, beperkt.

4. Vangen en terugvangen met kastvallen en dergelijke

Deze methode is voor roofdieren nog niet uitgewerkt. De ervaringen met pogingen in deze richting zijn weinig hoopgevend. Om sterfte in de vallen te voorkomen, moeten ze enkele malen per nacht worden geïnspecteerd. Dit brengt veel storing teweeg en beïnvloedt de vangstresultaten sterk. Bovendien is het aantal terugvangsten zo gering dat deze methode voor de praktijk weinig perspectieven biedt. Het gebruik van zich blokkerende strikken moet om dezelfde reden dringend worden afgeraden.

5. Faeces-analyses

Vele roofdieren deponeren hun faeces op opvallende plaatsen, hetgeen kennelijk een rol speelt bij de territoriummarkering (otter). Andere gebruiken duidelijke mestkuiltjes als toilet (das). Is men in een bepaald terrein goed thuis, dan kunnen deze faeces regelmatig worden verzameld en geanalyseerd, wat een goed inzicht geeft in de prooikeuze.

6. Het houden in gevangenschap

Het is zeker waar dat men door het bestuderen van in gevangenschap gehouden dieren veel over hun gedrag, voedselkeuze, voortplanting, enz. te weten kan komen. Voor roofdieren is echter een bijzonder goed systeem van hokken en ruime kooien nodig, die alleen te realiseren zijn door hen die hiervoor in een gunstige situatie wonen. Een roofdierenverblijf, hoe goed ook verzorgd, stinkt nu eenmaal abominabel. Regelmatig worden er ook roofdieren, vooral vos en das, door mensen thuis gehouden. Zolang dieren nog jong zijn, geeft dit weinig problemen. Zodra ze ouder worden dan een jaar leidt het altijd tot teleurstellingen, ze worden schuw, bijterig, lopen weg of richten niet meer te tolereren vernielingen aan. Een das kan, als hij achter een kastdeur jam of honing vermoedt en hij één nagel in de kier naast de deur kan krijgen, de deur uit het slot en de scharnieren rukken.

7. Fotograferen en filmen

Roofdieren vormen een uiterst dankbaar object voor fotografen, omdat werkelijk goede foto's, vooral van de kleinere soorten, uiterst zeldzaam zijn. Aankomende fotografen wordt echter dringend geadviseerd eerst met dieren uit andere groepen ervaring op te doen.

LITERATUUR

BANG, P. en P.DAHLSTRØM, 1973. Diersporengids. Amsterdam, 240 pp.

BRANDT, K. en H.EISENHARD, 1958. Spoorzoeken, spoorlezen. Amsterdam, 100 pp.

ENNION, E.A.R. en N.TINBERGEN, 1967. Tracks. Oxford, 63 pp.

GILES, R.H. (ed.), 1969. Wildlife management techniques. 3e dr., Washington, 623 pp. (Be-

vat uitvoerige beschrijvingen van alle beschikbare technieken en een zeer uitvoerige literatuurlijst).

LAWRENCE, M.J. en R.W.BROWN, 1967. Mammals of Britain. Their tracks, trails and signs. London, 223 pp.

OLBERG, G., 1957. Tierfährten. Wittemberg-Lutherstadt, 100 pp.

————— 1959. Frassspuren und andere Tierzeichen. Wittemberg-Lutherstadt, 112 pp.

————— 1973. Die Fährten der Säugetiere. Wittemberg-Lutherstadt, 104 pp.

V. VERENIGING VOOR ZOOGDIERKUNDE EN ZOOGDIERBESCHERMING

In 1952 is de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming opgericht waarin jagers, veeteeltdeskundigen, biologen, geïnteresseerde leken, natuurbeschermers, dierentuinbeheerders en gedragsonderzoekers zijn verenigd. Het werkgebied omvat de Beneluxlanden. Per jaar wordt een viciaal vergaderingen gehouden, meestal gewijd aan recente waarnemingen, ervaringen en onderzoekresultaten van de leden.

Voor hen, die zich snel willen oriënteren over de huidige stand van zaken bij het onderzoek naar en onze kennis van de Nederlandse zoogdieren, is het bezoeken van deze vergaderingen bijzonder nuttig.

De Vereniging geeft een eigen tijdschrift uit, dat op onregelmatige tijden verschijnt, „Lutra”. Het lidmaatschap, inclusief „Lutra”, is f. 10,— per jaar. De secretaris (1972) is de heer Dr. A.Scheygrond, Van Itersonlaan 7 te Gouda. Inlichtingen over zusterverenigingen in andere landen en internationale organisaties zijn bij hem of bij de auteur verkrijgbaar.

VI. SUMMARY: The dutch carnivores

In this booklet a short description of all carnivorous species is given (external characters, distribution, habitat, food, reproduction). After each species some literature is mentioned, dutch and easily attainable foreign publications first.

We hope it will function as a road sign. It ends with some directions for own investigations and with a list of literature on mammals in general.

VII LITERATUUR (Algemeen, verspreiding, determinatie. Tijdschriften)

- BRINK, F.H.VAN DEN, 1968 - Zoogdierengids. Amsterdam, Brussel, 2e dr. 232 pp.
- GRZIMEK, B., 1973 - Het leven der dieren, deel XII. Utrecht, 660 pp. (Afstamming, systematiek, verspreiding, literatuurlijst).
- HAINARD, R., 1948 - Les mammifères sauvages d'Europe, deel I. Neuchatel/Paris, 268 pp. (Bijzonder mooie afbeeldingen).
- NIETHAMMER, G., 1963 - Die Einbürgerung von Säugetiere und Vögel in Europa. Hamburg/Berlin, 319 pp.
- SOUTHERN, H.N., 1964 - The handbook of British mammals. Oxford, 465 pp.
- WIJNGAARDEN, A. VAN en V.VAN LAAR en M.D.M.TROMMEL, 1971 - De verspreiding van de Nederlandse zoogdieren. Lutra 13: p. 1-41, + 64 kaarten.
- YSSELING, M.A. en A.SCHEYGROND, 1950 - De zoogdieren van Nederland, 2e druk. Zutphen, 544 pp.

TIJDSCHRIFTEN

- „LUTRA”, orgaan van de Nederlandse Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming. Secretaris: Dr. A.Scheygrond, Van Itersonlaan 7, Gouda (1973: 15e jaargang).
- „DE BOSMUIS”, gestencild orgaan van de Zoogdierwerkgroep van de Christelijke Jeugdbond van Natuurvrienden. Redactie: J.M.v.d.Berg, Seisweg 20 c, Middelburg (1973: 11e jaargang).

De kopij van deze Wetenschappelijke Mededeling nr. 106 is door mij ontvangen op 6 juni 1974.

De redakteur